YAHYA KEMAL BEYATLI

(1884-1958)

TÜRKÇEYE, ana sütü aklığını getiren şair. Divan edebiyatını taze bir nefesle canlandırmaya çalışan ve bu edebiyatı yücelten bir sanatçı. Türk ve Osmanlı tarihini yeni bir açıdan inceleyen ve yaşadığı çağa ışık tutan bir düşünür. Düzyazıda ve şiirde, ulaşılmaz büyük usta...

1884'de Üsküp'te doğdu. Babası Naci Bey icra memuru idi. Ayrıca, ünlü şair Leskofçalı Galip Bey'in yeğenidir. Annesi de babası da, soy olarak, Sancakbeyi Şehsuvar Paşa'ya bağlanır. Şairin soyadı, "Şehsuvar" adının Türkçeleştirilmesidir. İlk ve orta öğrenimini Üsküp'te tamamladıktan sonra İstanbul'a geldi. Vefa İdadisi'ne yazıldı (1902). İlk şiirini "İrtika" adlı bir dergide yayınladı.

10 YIL PARİS'TE KALDI

YAHYA Kemal'in İstanbul'da bulunduğu sıralar, Jöntürkler'in Avrupa'da hareket halinde bulunduğu yıllardı. İstibdada karşı olmak, genç bir insan için doğaldır. Bir süre sonra, içinde sıkıntılar duymaya başladı ve Avrupa'ya gitmeyi kararlaştırdı. Bu kararına, Göçmen şivesiyle konuşmasının çevrede bazı iğnelemelere yol açmasının da payı yok değildir. Çok sonra, şiirleri herkes tarafından beğenilmeye başlandığı günlerde, bu duygusunu da açıklamıştır.

Paris'te, önce Fransızca öğrendi (1903). Sonra "Ecole Libre" de Seiences Politiqus okudu. O çağın en ünlü şairlerinden Jan Morêans, en çok adı duyulmuş tarihçilerden Albert Sorel gibi otoritelerden öğrenim yaptı. Paris'te 10 yıl kalmıştır. Bu 10 yıl içinde birçok ünlü kişilerle tanışmış, onların dostu olmuş, fikirlerini öğrenmişti. Özellikle Albert Sorel'in tarih anlayışı, Yahya Kemal'i derinden etkiledi. Kendi anlatımına göre, bu öğrendiklerinden sonra, dünyayı başka türlü görüyor ve değerlendiriyordu. Bir gün, Michele'nin bir kitabını okurken, "Fransız milletini 500 yıllık Fransız toprağı meydana getirdi" diye bir cümle gözüne çarptı. Ve düşünmeye başladı: Acaba kaç yüzyıllık Anadolu toprağı, Türk milletini yaratmıştır?..

Türkiye'ye döndü (1912). Önce tarih üzerinde geniş bir araştırma yaptı. Sonra edebiyat metinlerine girdi. Böylece, sade bir şair olarak bazı manzumeler yazmakla işe başlayan Yahya Kemal, usta bir şair olup çıkmıştı. Çünkü Paris'ten, parnasyenlerin dil titizliği ile mısra ustalığını getirmiş, buna bir de tarih derinliği yerleştirmişti. Onun için tarih, uzun ve sonsuz yaşamak demektir. Bir sohbetinde, "Ben tarih okuyorum... Tarihî devirleri öğrendikçe yaşım üç yüz, beş yüz, bin oluyor. Yaş, hatıralardan ibaret değil mi?" diyor.

İstanbul'da edebiyat ve tarih araştırma ve çalışmalarını bir taraftan sürdürürken, bir taraftan da edebiyat öğretmenliği yapıyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında şiirlerini, Ziya Gökalp'in çıkardığı "Yeni Mecmua"da yayınlıyordu. Türk Ocağı'ndaki çalışmalara katılıyor, buralarda konferanslar veriyor ve etrafına toplanan gençlere öncülük ediyordu. Yine bu dönemde, İstanbul Darülfünunu'nda edebiyat tarihi dersleri vermeye başladı.

MİLLETVEKİLLİĞİ VE BÜYÜKELÇİLİK YAPTI

MÜTAREKE yıllarında gençlerin çıkardığı "Dergâh" adlı dergide hem yazılarını yayınladı, hem de gençleri yönetti. Kurtuluş Savaşı zaferinden sonra Lozan Konferansı'na müşavir olarak katıldı. 2'nci B. M. Meclisi'nde milletvekili olarak bulundu. 1923'de Urfa milletvekili, 1934'de Yozgat milletvekili, 1943'de Tekirdağ milletvekili ve 1946'de İstanbul milletvekillikleri...

Ayrıca, 1925 Varşova Büyükelçisi, 1929 Madrid Büyükelçisi, 1947 Pakistan büyükelçiliklerini yaptı. 1948'de "Hayal Şehir" adlı şiiri ile İnönü Sanat Armağanı'nı kazanmıştır.

Türk dili, Yahya Kemal'in şiirlerinde ana sütü beyazlığına ve temizliğine kavuşmuş, en güzel örneklerini bulmuştur. Fransız parnasyenlerinden getirdiği mısra temizliğini Türk edebiyatına sokmuş, neo-klasizmin bizdeki öncüsü olmuştur. Yahya Kemal, divan şiirini klasik şiirimiz olarak kabul etmiş ve bu şiirin iyi taraflarını alarak, kötü ve eskimiş taraflarını atarak bir neo-klasik şiir denemesine girişmişti. Buna örnek olacak güzel gazeller, şarkılar, rübailer yazdı.

"Şehzadeyi hapseyledi zalim pederi
Bir kasra ki gözler göremez gökle yeri
Akseyledi kasrın der-ü divarından
Her saniye binbir gece efsaneleri."

Doğunun bütün binbir gece masallarının sembolünü, dört satıra sığdırabilecek kadar bu usta şair, okuyanları büyülüyordu.

Şiirlerini aruz vezni ile yazdı. Fakat hece vezniyle yazdığı şiirleri de vardır. Özellikle hece veznini kullanan gençleri savunmuş ve hecenin millî bir vezin olduğunu ileri sürerek geliştirilmesi için emek verilmesini istemiştir.

ATATÜRK ŞAİRE ÖNEM VERMİŞ, ÇEVRESİNDE BULUNDURMUŞTUR

YAHYA Kemal, Batıyı iyi anlamış bir doğulu idi. Millet realitesine inanıyor, düşüncelerini hep bu realiteye düğümlüyordu. Yahya Kemal'e göre, milleti, mazisi yaratırdı. Mazisi olmadan millet olmak mümkün değildi. Onun için her insan, kendi tarihini dikkatle okumalı, geçmiş olayların içinde düşüncesi ile yaşamalı ve bir derinlik kazanmalı idi. Onun için uygarlık, insanın tarihten kazandığı bu derinlikten başka bir şey değildi.

Cumhuriyet döneminde Atatürk, bu değerli ve büyük şaire önem vermiş, milletvekili olarak B. M. Meclisi'nde, diplomat olarak büyükelçiliklerde bulunmasına dikkat etmiş, çevresinde bulundurmuştur. 1948 yılında, Pakistan Büyükelçiliği'nden emekli olmuş ve bundan sonra kendisini yalnız şiire ve tarihe vermiştir. Evlenmedi. 1 kasım 1958 yılında öldü ve Rumelihisarı Mezarlığı'na gömüldü.

Hafızın kabri olan bahçede bir gül varmış
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle
Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış
Eski Şirazi hayal ettiren ahengi ile.

Yahya Kemal Beyatlı, edebiyat dünyamızın sönmeyecek yıldızlarından biridir.

RESMİ ARKA SAYFADA

YAHYA KEMAL BEYATLI

AHMET HAMDİ TANPINAR

(1901-1962)

ŞİİRDE "sanat, sanat içindir" düşüncesini gerçekleştirmeye çalışırken, roman ve hikâyelerinde "sanat, düşünmek içindir" motifini işleyen mütefekkir şair... Hikâye ve romanları ile makalelerinde, "zaman" fikrini anlatmaya çalışmış, içe dönük insanın iç portlerini çizmeye emek vermiş, bilinçaltı karmaşıklığını ele alarak insanı belirleme yolunu denemiş bir yazar... Doğru görüşlere sahip bir edebiyat tarihçisi ve sanat vurgunu...

Ahmet Hamdi Tanpınar, 23 haziran 1901'de İstanbul'da doğdu. Babası, Kadı Hüseyin Fikri Efendi'dir. Babasının memuriyet hayatına bağlı olarak çeşitli illerde ilk, orta ve lise öğrenimini yaptı. Antalya Sultanisi'nden mezun olunca, İstanbul'a geldi (1918). Parasız yatılı bir okula girmek zorunda olduğu için, müsabaka imtihanını kazandığı Baytar Yüksek Okulu"na girdi. Fakat bu mesleğe eğilimi yoktu, bir yıl sonra bir kolayını bularak İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'ne yazıldı.

YAHYA KEMAL'DEN EDEBİYAT TARİHİ DERSİ ALDI

BU sıralarda üniversitede edebiyat tarihi okutan Yahya Kemal'in öğrencisi olmuştur. Yahya Kemal, genç Tanpınar üzerinde derin bir tesir yarattı. Bu etki, hayatının sonuna kadar sürmüş ve Ahmet Hamdi Tanpınar, edebiyatta ve fikriyatta hocası olan Yahya Kemal'in çevresinden hiç kopmamıştır.

Fakülteyi bitirince (1923), Erzurum Sultanisi'ne edebiyat ve felsefe öğretmeni olarak atandı. Bundan sonra sırasıyle Konya, Ankara (Gazi Eğitim Enstitüsü) İstanbul Kadıköy Lisesi'nde edebiyat öğretmenlikleri yaptı. 1934 yılında, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı Güzel Sanatlar Akademisi Sanat Tarihi öğretmeni olarak buluyoruz (1934). Bu dönem içinde yazdığı şiirler, hikâyeler, makalelerle dikkati çeken Tanpınar, 1939 yılında İstanbul Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'nde kurulan Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'nün başına getirildi.

Artık Tanpınar, şair, hikâyeci, romancı, denemeci olarak adını duyurmuştu. Şiirleri bir çevre tarafından seviliyor, bir çevre tarafından eleştiriliyordu. Çünkü şiirlerinde sanatın sanat için olduğu düşüncesinden hareket ederek yazıyor, ince hayaller, psikolojik imajlar, bilinçaltı kaynaşmalar dolu mısralar ortaya çıkarıyordu. Sanatın, toplum için olduğu düşüncesinde birleşenler, Tanpınar'ı eleştiriyorlar, kendi saflarına çekmeye zorluyorlardı.

İLK ŞİİRİ «ALTIN KİTAP» ADLI DERGİDE YAYINLANDI

AHMET Hamdi Tanpınar, bütün bunların arasından sessizce sıyrılmasını bildi. Kimin ne söylediğini düşünmeden, kendi anlayışı içinde şiirlerini sürdürdü. Şiirlerinde, doğa ve insanın meçhule gidişindeki dram, mısra mısra işlenir.

1942'de Maraş milletvekilliğine seçildi. Tanpınar'ın politikayı sevdiği ve hele ısındığı söylenemez. Bir devre milletvekilliğini tamamladıktan sonra, tekrar mesleğine döndü. 1946'da Millî Eğitim müfettişi, 1948'de Güzel Sanatlar Akademisi sanat tarihi hocası ve hemen ardından aynı yıl eski görevi olan İstanbul Üniversitesi'ndeki yerini aldı.

1962 yılına kadar süren bu görevi sırasında, Türk Edebiyat Tarihi üzerinde derin çalışmalar yaptı. "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi" adlı kıymetli eseri bu sırada oluşmuştur. Kendisinden önce yapılan edebiyat tarihlerinden büyük farklar gösteren bu eser, günümüzün boşluklarından birini doldurmuş bulunuyor. Yahya Kemal'in tarih görüşünden hareket eden Tanpınar, on dokuzuncu yüzyıl yazar ve şairlerinde millî motifin nasıl geliştiğini büyük bir dikkatle ortaya çıkarmıştır.

İlk şiiri, Celâl Sahir'in çıkarmakta olduğu "Altın Kitap" adlı bir dergide yayınlandı: "Musul Akşamları." (1920). Sonra, 1920-21 yılları arasında Tanpınar'ı "Dergâh" yazarları ve şairleri arasında görüyoruz. 11 kadar şiiri, hemen kısa aralıklarla bu dergide çıktı. Sonraları "Millî Mecmua", "Hayat", "Görüş", "Varlık", "Oluş", "Ülkü" dergilerinde zaman zaman görüldü. Şiirlerin toplanıp yayınlanması için 1961 yılını bulmamız gerekmiştir.

1962 YILINDA HAYATA VEDA ETTİ

TIPKI hocası Yahya Kemal gibi, kafiyenin ve veznin şiirde müzik görevi yapmadığına inanıyor, mısraların kelime örgüleri ile bir müzik yarattığını savunuyor ve şiiri ile bunu ispatlamaya çalışıyordu.

Yahya Kemal, "Itri" şiiri ile bir Osmanlı yüzyılını anlatmıştı. Tanpınar, bir şehrin hayatını dile getirdi:

"Bursa'da eski bir cami avlusu
Mermer şadırvanda şakırdayan su
Orhan zamanından kalma bir duvar
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar"

Yekpare bir anda gün, saat, mevsim
Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın
Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın.
Güvercin bakışlı sessizlik bile
Çınlıyor bir eski zaman vehmile..."

"Zaman" adlı şiiri, hem şairliğine, hem metafizik kaygularla "Zaman" tefekkürüne güzel bir örnek olduğu için buraya alıyoruz:

"Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında.
Yekpare geniş bir anın
Parçalanmaz akışında

Başım sükûtu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen
İçim, muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş.

Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim."

Çalışmalarının en verimli olduğu bir çağda, 1962 yılında hayata gözlerini yumdu. Arkasında, şiirli bir tarih, fikirli bir şiir, sağlam bir dünya görüşü bıraktı.

RESMİ ARKA SAYFADA

AHMET HAMDİ TANPINAR

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

(1887 -1974)

BÜYÜK Türk romancılarımızdan biri... Yazdığı romanlarda çağını eleştirmiş ve romana güncellik kazandırmış romancı... Realist kafasıyle, romantik yapısını ustaca bağdaştırmış bir yazar... Edebiyatımıza imzasını şerefle atmış bir sanatçı...

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1887 yılında Kahire'de doğdu. Manisa'nın en köklü ailelerinden Karaosmanoğlu Abdülkadir Bey'in oğludur. Orta öğrenimini Manisa'da yaptı. Ailesi tekrar Mısır'a gidince, Kahire'de bir Fransız kollejinde okumasını sürdürdü. Başı, fark edilecek kadar büyük, gövdesi ince yapılı bir gençti. Okulda arkadaşları kendisini "Kafa Yakup" diye çağırıyorlardı. Güzel yazmaya, güzel konuşmaya özeniyordu. İçine kapanık mizacı sebebiyle, daha okul çağlarında ruh tahlilleri yapmaya çalışıyordu. Birkaç şiir denemesinden sonra, nesir çalışmalarına yöneldi.

«FECR-İ ÂTİ» TOPLULUĞUNA KATILDI

TÜRKİYE'ye İkinci Meşrutiyet'in ilanı sıralarında döndü ve İstanbul'a geldi. O yıllarda Paris'ten dönen Yahya Kemal, bir taraftan şiirlerini yayınlıyor, bir taraftan Türk edebiyatında düzyazı örneklerinin azlığından yakınıyor, gençleri şiirli düzyazıya çekmeye çalışıyordu. Yakup Kadri, bunun için biçilmiş kaftandı. Sonradan, "Erenlerin Bağından" adı altında toplayıp yayınladığı şiirli düzyazılarını yayınlamaya başladı.

"PEYAM" gazetesine girdi. Bu gazetede hikâyelerini de yayınlıyor, bütün edebiyat hareketlerine katılıyordu (1915). Bir yıl sonra "İkdam" gazetesinin başyazarı oldu. "Fecriâti" topluluğuna katılmış, onlarla edebiyatta yeni bir dönem başlamıştı.

Bir yandan yazı hayatı devam ederken, bir yandan Üsküdar İdadisi'nde edebiyat ve felsefe geçti ve Millî Kurtuluş Kavgasının hazırlıklarını gördü. Mustafa Kemal Paşa ile tanıştı. Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanınca, Atatürk'ün İstanbul'da kurmayı düşündüğü partinin kuruculuğunu yaptı. Böylece, politikaya adımını atmış oluyordu.

1922'de "Nur Baba" adı ile bir roman yayınladı. Bu romanda, Bektaşi tekkelerinin son yıllarda aldığı biçimi ortaya koyduğu için, büyük hücumlara uğradı. Kopan gürültüleri savuşturmasını bildi. Daha sonra, Kurtuluş Savaşı günlerinde ve Mütareke dönemi içinde İstanbul'un yaşayışını yansıtan "Sodom ve Gomore" romanını yayınladı. Bu sosyal ve politik romanlar, ününü kısa bir zamanda bütün yurda yaydı. "Nur Baba" adlı romanını Muhsin Ertuğrul "Boğaziçi'nin Esrarı" adı ile filme aldı. Tanzimat dönemi ile Atatürk Türkiyesi'nin mukayese ve farklarını belirleyen romanları ile çağdaşlarını gölgede bıraktı. Birçok yazar ve araştırmacı, Yakup Kadri üzerinde monografi denemeleri yaptılar ve yayınladılar: Dr. Necdet Bingöl, Niyazi Akı, Hasan Ali Yücel bunlar arasındadır.

«YABAN» ROMANI İLE ÖDÜL KAZANDI

FRANSIZ realist ve natüralistlerin etkisi altında yazıyordu. Köy ve şehir insanları arasındaki farkı ve düşünce biçimlerindeki çelişkiyi vurgulayan "Yaban" romanı, CHP Roman Mükafatında ikincilik kazandı. Birinciliği, Halide Edib'in "Sinekli Bakkal"ına kaptırması, birbirleriyle yarış halinde olan bu iki çağdaş yazarı, ayrı ayrı etkiledi.

Hikâyeleri, "Bir Serencam" (1913), "Rahmet" (1923), "Millî Kurtuluş Hikâyeleri" (1947) adlı eserlerde toplanmıştır. Başlıca romanları sırasıyla, "Kiralık Konak" (1922), "Nur Baba" (1922), "Hüküm Gecesi" (1927), "Sedom ve Gamore" (1928), "Yaban" (1932), "Ankara" (1934), "Bir Sürgün" (1937), "Panaroma" (1953), "Hep O Şarkı" (1956) yıllarında yayınlanmış, her biri kendi ölçüsünde yankılar, eleştiriler almıştır.

Düzyazı şiirlerini "Okun Ucundan" ve "Erenlerin Bağından" adlı kitaplarında topladı. İlginç monografilerinden biri Atatürk'e aittir: "ATATÜRK" (1946). Ayrıca Ahmet Haşim için de küçük bir monografisi vardır. Politikadaki anılarını, "Zoraki Diplomat" ve "Politikada 45 Yıl" kitaplarında toplamış, edebiyat anılarını da "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları" adı altında yayınlamıştır.

Politik çizgisi, 1924'de "Mardin milletvekilliğinden başlar. Sonra Manisa milletvekili oldu. Bu sırada, arkadaşları Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Belge, Vedat Nedim Tör, ile birlikte "KADRO" adı ile bir dergi çıkardı. Bu dergide, yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne ekonomik bir yön verilmek isteniyor ve devletçi bir gidiş öneriliyordu. Atatürk'ün müdahalesi ile dergi Karaosmanoğlu tarafından kapatıldı ve Tiran Elçiliğine atandı. (1934). İki yıl sonra Prag Büyükelçiliğine, 1939'da Lahey, 1942'de Bern büyükelçiliklerinde bulunduktan sonra, Türkiye'ye döndü ve emekliye ayrıldı. Girdiği 1957 seçimlerini kazanamayınca, Ulus gazetesinin başyazarlığını yapmaya başladı. 1961 yılında Kurucu Meclis üyesi, daha sonraki seçimlerde Manisa'dan senatör seçildi.

ATATÜRK VE İNÖNÜ'NÜN YAKIN DOSTU OLMUŞTUR

KAHİRE'den İstanbul'a geldiği günden öldüğü güne kadar, kalemiyle, fikirleriyle, bütün hayatı ile memlekete hizmet etmekten başka bir şey düşünmemiş, durmadan çalışmış, Atatürk'ün, İnönü'nün yakın dostu olmuş, vatansever bir insandır. Türk edebiyat tarihi de, Türk siyasî tarihi de Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nu en iyi çizgileriyle sahifelerine alacaktır. 13 aralık 1974'de Ankara'da öldü. Cenazesi, büyük bir kalabalık tarafından izlendi ve haftalarca Türk gazeteleri kendisi için övücü yazılar yayınladılar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, edebiyatımızın temel taşlarından biridir.

REŞMİ ARKA SAYFADA

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

AHMET HAŞİM

(1885-1933)

YİRMİNCİ yüzyıl Türk edebiyatı şairlerinin en önemlisi ve belki de en büyüğü... Şiirde başka bir ses, başka bir söz, başka bir anlam... Düzyazda da, şiirde de erişilmez bir ustalık ve derinlik... Izdırabından mücevherler yapan, çığlıklarından fuskiyeler fışkırtan büyük bir şair...

Bağdat'ta doğdu (1885). Annesi de babası da Bağdatlıdır. Ahmet Haşim çocukken, babasiyle birlikte birçok yerler gezmiş, onun memur bulunduğu şehirlerde yaşamış, okumuş, fakat babasının Fizan Mutasarrıflığına tayin edilmesi üzerine, okumak için İstanbul'a gelmiştir. (1896).

Galatasaray Sultanisi'ne kayıt oldu. Burada okudu ve ilk şiir denemelerini burada yaptı. Ahmet Haşim, daha çocuk denecek yaşta iken, şiire başka bir gözle bakıyor, şiirle ilham arasında bir köprü olduğuna inanmıyordu. Şiir, kuyumculuk gibi, sabır isteyen bir işti onun için."Şi'r-i Kamer"adlı şiirine okulda başlamış, bütün okul boyunca işlemesini sürdürmüş ve ancak yıllar sonra tamamlayarak yayınlayabilmiştir: "Bir bülbül-i avare melâl-i şebe ağlar" mısraı, zamanın şairlerine ulaşılmaz bir güzellik gibi görünüyordu.

ŞİİRLERİ, EDEBİYATIMIZDA İHTİLAL GİBİ PATLADI

AHMET Haşim Galatasaray'ı bitirdikten sonra, bir süre memuriyet hayatında bulundu, sonra da İzmir Sultanisi'ne edebiyat öğretmeni atandı. İzmir'de 3 yıl kalmıştır. Bu şehri seviyordu, fakat, edebiyat çevresi dardı ve İstanbul'unun fikir ve sanat kaynayan muhitlerini özlüyordu. Üç yıl sonra İstanbul'a döndü. Çeşitli devlet hizmetlerinde bulundu. 1929'da Anadolu Demiryolları İdare Heyeti azalığına getirildi.

Şükrü Saraçoğlu'nun aracılığı ile geldiği Anadolu Demir Yolları İdare Meclisi azalığından, bir süre sonra ayrılmak zorunda kaldı. Hastalanmıştı. Tedavi için Frankfurt'a gitti. Bu şehirde gördüklerini, yaşadıklarını, "Frankfurt Seyahatnamesi" adlı kitabında topladı.

İstanbul'a döndüğü zaman, iyileşmiş görünüyordu. Fakat kısa bir süre sonra hastalığı tepti ve yatağa düştü.

Şiirleri, edebiyatımızda bir ihtilâl gibi patlamıştı. Önceleri şaşkınlık yarattı. Beğenenler oldu, dudak bükenler oldu. Fakat şiir hakkındaki düşüncelerini yazmaya başlayınca, âdeta kıyamet koptu. Çünkü Ahmet Haşim, şiirde "manadan daha çok önem verilecek şeyler" olduğunu söylüyordu:

"Bir dakika için şiirde vuzuhun lüzumu kabul edilse bile. evvelâ vuzuhun ne demek olduğunu anlamak lâzımdır. Hangi türlü zekânın anlayışı vuzuha kıyas edilmeli?.. Birisine göre açık olan bir şiirin diğer birisine de öyle görünmesi hiç lâzım gelmez. En güzel şiirler, manalarını okuyucularının ruhundan alan şiirlerdir."

Hele, "Bir şiirde mana aramak, öten bir kuşu kesip hançeresini tetkik etmek gibi bir iştir" sözü, günün şiir ve sanat meraklılarını çileden çıkarıyordu.

"Nasıl istersen öyle dinle, bakın,
Dalların zirvesindeyiz ancak.
Yarı yoldan ziyade yerden uzak
Yarı yoldan ziyade maha yakın."

«ARZU» ADLI ŞİİRİ İLE EDEBİYAT DÜNYASINI İKİYE BÖLDÜ

BİR-iki çizgi çiziyor, bir-iki renk koyuyor, sonra okuyucusunu düşüncesiyle başbaşa bırakıyordu. Buna, o güne kadar alışmamış olan edebiyat dünyası için bir anlam vermek güçtü. Kendisi ile şiiri üzerinde konuşmak isteyenleri de tersliyor, onlarla alay ediyor, ısırıcı sözlerle öfkelendiriyordu. Biraz huysuz, geçimsizdi. Espri uğruna düşündüklerinin tersini söylediği zamanlar olurdu. Bu kargaşalığa dayanamayanlar, Ahmet Haşim'i yazılarıyla hırpalıyorlar, şiirlerini mizah konusu haline koyuyorlardı.

"Bir Günün Sonunda Arzu" adlı şiiri yayınlandığı zaman, artık edebiyat dünyası Haşim'den yana olanlarla, Haşim'e karşı olanlar olarak ikiye bölünmüştü. Daha çok, eski edebiyat taraflıları Haşim'i didikliyorlar, yeni edebiyatçılar onu tutmaya çalışıyorlardı. Bu ikinciler, Fransa'daki sembolizm akımı ile Haşim arasında bir köprü kurmak isteyince, şair bu sefer kendisini tutanlara dönüyor, veryansın konuşup yazıyordu. "Ben sembolist falan değilim... Şairim, şair! Anlıyor musunuz?.."

En çok gürültü koparan birkaç şiirinden biri de "Merdiven"dir.

"Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak.
Sular mı vardı. neden tunca benziyor mermer.
Bu bir lisan-ı hafidir ki ruha dolmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta.

Kendisini çirkin sanıyordu. Bu yüzden, kendisini sevenlere bile inanamamış, sevgilerinde bir çıkar kaygusu aramıştı. Birkaç kere evlenmeğe teşebbüs etti. Başarısızlıkla sonuçlanınca bundan da vaz geçti ve bekâr odasına çekilip somurttu. En sonunda, ölümünden bir iki hafta önce kimseye haber vermeden evlendi. Yakın dostu Abdülhak Şinasi Hisar, bu konuda şunları yazıyordu:

"Ahmet Haşim, bir zamandır Güzin adlı bir hanımla tanışmış. Kadının asıl ismi Zarife imiş. Haşim tutup Güzin'e çevirmiş ve nüfusa da kayt ettirmiş. Akrabalarına: "O bulunmaz bir kadındır, bilmezsiniz" dermiş. Ölümünden az önce de bu hanımla evlenmiş."

NESİRLERİNDE TÜRK DİLİ EN TEMİZ SÖYLEME BİÇİMLERİNİ BULDU

AHMET Haşim, şiirde nasıl bir ihtilâl ise, nesirde de öylesine bir barıştır. Şiirlerine karşı olanlar, nesirlerini övdükleri için, bunlara kızar, "Şiirden nesirden anlamaz hebennekalar, benden ne anlasın" diye söylenirdi. Nesirlerinde Türk dili, en temiz söyleme biçimlerini bulmuştur.

Hayatlarında anlaşılamamış bazı sanatçılar, ölümlerinden sonra anlaşılırlar... Fakat Ahmet Haşim, öldüğü zaman, dostu da düşmanı da, kendisine övgüler yağdırdı. Cenazesi büyük ve seçkin bir kalabalık tarafından kaldırıldı (4. Haziran 1933). O gün edebiyatımızın en büyük ustalarından biri toprağa gömülmüştür.

RESMİ ARKA SAYFADA

AHMET HAŞİM

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

(1866-1945)

TÜRK edebiyatında romanın başladığı yer... Türk romancılığının babası... Batı romanlarının temel öğesi olan Dxram fikrini yakalamış, kullanmış ve bir eldiven gibi Türk toplumuna giydirmiş bir büyük yazar...

İstanbul'da, Eyüp'te doğdu (1866). İzmirli bir ailenin İstanbul'da doğmuş çocuğudur. Babası, ticaretle uğraşan Hacı Halil Efendi'dir. Halil Efendi Farsça biliyor, eski edebiyatı seviyordu. Mahalle mektebinde ilk öğrenimine başlayan Halit Ziya, daha sonra, Fatih Askerî Rüştiyesi'ne devam etmeye başladı. 1877 Türk-Rus savaşı sırasında babasının işleri bozulunca, o da ailesi ile birlikte İzmir'e gitti. İzmir'de, dedesi Hacı Ali Efendi'nin konağında, bol kitap arasında yaşadı. Fransızca öğrendi ve çeviriler yapmaya başladı.

PARİS İZLENİMLERİNİ İSTANBUL'DA VAKİT GAZETESİ'NDE YAZDI

İZMİR Rüştiyesi'nin son sınıfında iken bir avukatın yanında çalışmaya başladı. Fransızcasını ilerletmek istiyordu, bunun için de Katolik rahiplerinin yönettiği bir okula girdi. Edebiyat kültürünü bu okulda yapmıştır. Burada bütün Fransız klasiklerini okudu, çağdaş Fransız edebiyatını öğrendi ve ufak tefek yazılar yazmaya başladı. 18 yaşına girdiği yıl iki arkadaşı ile birlikte "Nevruz" adlı bir dergi yayınlamaya başladı. Bu dergide çıkan "Genç Kız" adlı bir hikâyesi, büyük romancı Halit Ziya'yı gelecek kuşaklara haber veriyordu. Bu arada banka memurluğu ve öğretmenlik yapıyordu. Başka iki arkadaşı ile birlikte "Hizmet" adlı bir gazete kurdu ve burada yazılarını sürekli olarak yayınlamaya başladı... "Sefile", "Nemide", "Ferdi ve Şürekâsı", "Hizmet" gazetesinde yayınlanmıştır.

Bu arada bir fırsat çıktı ve Paris sergisine gitti. Paris'teki izlenimlerini İstanbul'da Vakit gazetesine yazıyordu. Talihinin dönmesi, Tütün Rejisi tercüme ve istihbarat memuru olarak İstanbul'a atandıktan sonradır. Servet-i Fünun dergisi yazarları arasına katıldı (1892). Halit Ziya'nın en büyük romanlarından biri olan "Mai ve Siyah" Servet-i Fünun'da yayınlanınca, herkes büyük bir romancı ile karşı karşıya olduğunu fark etmekte gecikmedi. Resimli olarak kitap haline gelince, bütün Osmanlı ülkelerinde adı bilinen bir edebiyatçı oldu. Artık Servet-i Fünun denince, şiirde Tevfik Fikret, düzyazıda Halit Ziya hatırlanıyordu.

ROMANLARINDA KAHRAMANLARINI YAŞADIĞI TOPLUMDAN SEÇTİ

MAİ ve Siyah'tan sonra "Kırık Hayatlar' ve "Aşk-ı Memnu" adlı romanları birbiri ardından çıktı. Bu iki dev eser, Halit Ziya'yı, edebiyatta geçilmez bir kale haline koymuştu. Ayrıca sürekli olarak hikâyeler yazıyor ve hikâyelerinde özellikle küçük insanların hayatını işliyordu.

1908 devriminden sonra 1909'da Sultan Reşad'ın Mabeyn Başkâtipliği'ni yaptı. Üç yıl kadar kaldığı bu görevden, Ayan azası olarak ayrılmış, parlamentoya katılmıştı. Fakat bir süre sonra bu görevden istifa ederek ayrıldı. Üniversitede hocalık etti ve sonra köşesine çekilerek 1945 yılına kadar, hatıralarını yazarak, eski romanlarının dilini düzelterek oyalandı ve 1945 yılı martında Yeşilköy'deki köşkünde dünyaya ve insanlara veda etti.

Halit Ziya, günümüze kadar gelmiş romancıların en büyüğüdür. Romanı, biçim ve ruh açısından Türkiye'de o başlatmış ve günümüze kadar biçimde getirdiği çizgi aşılamamıştır. Paul Bourget'nin tavrını benimseyen Halit Ziya, içinde yaşadığı büyük şehirlerin olaylarını bu açıdan değerlendirmiş ve kusursuz bir romancı gibi davranarak konuyu kurmuş ve işlemiştir. İnsan karakterleri üzerindeki yorumlarında Paul Bourget kadar başarılıdır. "Kırık Hayatlar"da, anlatım ve yorum, edebiyatın zirvesine ulaşır.

Halit Ziya'nın romanda hiçbir yanılgısı yoktur. Fakat çağını değerlendirirken yaptığı bir yanılgı, bütün romanlarının ve hikâyelerinin temel taşlarını oymuştur. Halit Ziya, Osmanlı İmparatorluğu'nun öyle bir çağında yaşıyordu ki, aklı başında olan insanlar, ümitsizler, karamsardılar.

Halit Ziya da bunlardan biri idi. Abdülhamid'in devlete egemenliğini öyle sağlam görüyordu ki başka bir dünya tasavvur etmesine imkân yoktu. Sanat tezgâhını kurarken, ya Jöntürkler in yaptıkları gibi savaşçı olmayı göze alacak, ya da bu çerçeve içindeki toplumun sanatçısı olmayı kararlaştıracaktı. Halit Ziya, yaşadığı toplumun sanatçısı olmaya karar verdi.

Onun için bütün romanlarının kahramanları, konaklardan, saraya yakın çevreden seçilmiştir. Onun için dili, koyu Osmanlıcadır. Onun için küçük adamların, sokaktaki adamın dramına eğilmemiş, onları işlememiştir. Oysa okuduğu Fransız romanlarında bunlar vardı. O da bunları işlese, saraya ters düşecek, sonsuz güçlüklerle uğraşmak zorunda kalacaktı. Bunu göze alamadı. Çevresindeki elemanlarla bir dünya kurdu ve bu dünyayı büyük bir sanat ve ustalıkla işledi. Başarılı idi. Alkışlanıyor, beğeniliyordu. Bir sanatçı için de bunlar lâzımdı.

MEŞRUTİYET'TEN SONRA ESKİ YAZDIKLARINI SADELEŞTİRMEYE ÇALIŞTI

FAKAT 1908 Meşrutiyet hareketi başarıya ulaşınca, yeni bir toplum, yeni bir edebiyat doğdu. Halit Ziya'nın anlattığı şeyler birdenbire eskidi. Eskiyen sadece anlattığı insanlardı ama, o insanlarla birlikte dili de, toplum açısı da eskimişti. Onun için hayatının sonuna kadar eski yazdıklarını sadeliştirmeye çalıştı. Yeniden yazamıyordu. Çünkü yazarsa, ya yeni toplumu yazacak, eski yazdıklarına ters düşecekti, ya da eski görüşüne bağlı kalacak ve söyleyecek bir şey bulamayacaktı. İşte Halit Ziya Uşaklıgil gibi büyük, çok büyük bir romancı, kendi dramı içinde hayata veda etti 1945

Halit Ziya dünya edebiyatının bir Balzack'ı, bir Paul Bourget'si olabilirdi. Sağlam bir romancı kumaşı vardı. Fakat yaşadığı çağın bahtsızlığı, onu bizim Blazack'ımız bizim Paul Bourget'imiz yapmıştır.

RESMİ ARKA SAYFADA

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

(1864-1944)

EDEBİYATIMIZA tebessümü taşıyan bir romancı... Kalemini neşter gibi kullanarak toplumun bozuk düzenini eleştiren ve gösteren yazar... Öğretmeyi, eğlendirmekten üstün tutan bir mizah ustası... Hiç evlenmemiş, fakat evliliğin kanunlarını yazmış yaman bir kalem...

Mizah türü romancılarımızın en büyüklerinden biri... Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1864'de İstanbul'da doğdu. Mahmudiye Rüşdiyesi'ni ve Mülkiye Mektebi'ni okudu. Ayrıca, özel öğretmenlerden Fransızca dersler aldı. Çocukluğunda pek sağlıklı görünmüyordu. Hemen bütün gençlik hayatını aile içinde yaşadı ve kadınların hayatını izlemek fırsatını buldu. Gördüğünü değerlendirmesini biliyor ve mizah açısından eleştirmeğe bayılıyordu. Hemen bütün hayatı, Heybeliada'daki evinde geçmiştir.

TEK DRAMATİK ROMANI İFFET'TİR

İLK tanıştığı edebiyatçı dostları arasında, ünlü gazeteci ve yazar Ahmet Mithat efendi vardır. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat efendinin romanlarını, hikâyelerini okuyarak geliştiği için, onun etkisinde kalmış, sonra roman yazmaya başlayınca, tıpkı onun gibi romanı en heyecanlı yerde kesip, meselâ natüralizm gibi bir felsefî konuyu veya kalayın nasıl yapıldığını anlatarak okuyucusunu bilgi sahibi yapmaya çalışmıştır.

Nitekim ilk hikâyesinin yayınlanması da Ahmet Mithat efendinin teşviki ve aracılığı ile oldu. "Ayna Yahut Şık" adlı uzun hikâyesi 1888'de yayınlandı ve Hüseyin Rahmi imzası, İstanbul'un edebiyat çevrelerince tanındı. İkdam gazetesi yayınlanmaya başlayınca, Hüseyin Rahmi bu gazeteye geçti ve hikâyelerini yayınlamaya başladı. Gerçekçi hikâyeler yazmaya çalışıyor, kolay okunabilmek için güldürmeyi ihmal etmiyor, okuyucuya yararlı olabilmek için, her fırsattan yararlanarak bilgi vermeğe özeniyordu.

Bu gerçekçilik kaygısında o kadar ileri gidecekti ki, açık-saçık yazdığı için daha sonraki yıllarda mahkemelere düşecekti. Fakat bu sıralarda, halk daha çok acıklı romanlara itibar ediyordu. Hüseyin Rahmi'ye, "Vecihi" gibi açıklı bir roman yazıp yazamayacağı sorulduğu zaman, yapabileceğini söyledi ve oturup yazdı: "İffet". Tek dramatik romanı budur ve bu romanla Hüseyin Rahmi bütün edebiyat dünyasında tanınmıştır.

Fakat Hüseyin Rahmi, acıklı roman yazmanın mizacına uygun olmadığını biliyordu. Yine eskisi gibi, güldürü dalına geçti ve "İffet"i yayınladıktan bir yıl sonra "Mürebbiye"yi yazdı. Bu roman daha tefrikası sırasında, geniş yankılar yaptı. Bu eserinde Hüseyin Rahmi, toplumun alafrangalık merakını eleştiriyor, çocuklarını Avrupa'dan gelme mürebbiyelerin eline bırakan ailelerin içine düştükleri yanlışlıkları sergiliyordu. Eser de yazarı da bir anda üne kavuştular. Daha o yıl (1918) roman filme alındı. Fakat Fransa büyükelçisi, filmin gösterilmesini uzun süre erteledi. Çünkü filmdeki mürebbiye bir Fransız kadını idi.

POLİTİKA İLE PEK ANLAŞAMADI

BU ortalığı gürültüye boğan romandan sonra, Hüseyin Rahmi, daha dingin eserler verme yolunu tuttu; bu dönem içinde "Metres", "Nimetşinas", "Tesadüf" gibi, ötekilerine göre, derli toplu sayılacak romanlar yazdı, Meşrutiyet'in ilânı tarihi olan 1908'e kadar bir taraftan memuriyet yapıyor, bir taraftan romanlarını, hikâyelerini yazıyordu. Bu tarihte memuriyetten istifa etti ve kendisini büsbütün eserlerine verdi.

2. Meşrutiyet döneminde "Boşboğaz" adıyla bir mizah dergisi çıkarmaya başladı. Dergisi iyi satılıyor, buraya bağladığı zamanlarının dışında yine romanlarını yazıyordu. Bir ara Gürpınar'ı, Şehir Tiyatrosu'nun edebî heyetinde görüyoruz (1914). Aktör Kemal Küçük'ün ısrarına dayanamayarak bir oyun kaleme aldı: "Kadın Erkekleşince". Şehir Tiyatrosu'nda oynanan bu oyun, pek rağbet görmedi ve Hüseyin Rahmi bir daha oyun yazmayı denemedi.

Gürpınar, 5. devre B.M. Meclisi'ne İstanbul milletvekili olarak katıldı. Politika ile pek bağdaşamadı. Dört yıllık sürenin sonunda, bir daha namzetliği kabul etmeyerek, yeni baştan yazı hayatına döndü. Eserlerinin geliri ile geçinen seyrek insanlardan biridir. Basın hayatında 50 yılını doldurmuş yazarlar için yapılan jübileye de katıldı; sonra yaşlılık ve yalnızlık içinde Heybeliada'daki köşküne çekilip son günlerini yaşamaya başladı.

ONU ŞÖHRET YAPAN, ROMANLARINI MİZAHÎ KALEME ALMASIDIR

HÜSEYİN Rahmi Gürpınar, yalnız telif eser vermekle yetinmemiş, tercümeler devapmıştır. Emil Garoriau'den "113 Numaralı Cüzdan". Yine aynı yazardan. "Bir Kadının İntikamı", Poul de Kock'dan "Biçare Bakkal" bunlar arasındadır.

Tabiî, asıl şöhretini yapan romanlarıdır. İstanbul'un kenar mahalle halkını yerli dil ile romanlarında konuşturması, Batılaşma gayretleriyle düşülen gülünçlükleri neşterlemesi, bütün bunları, mizah dili ile anlatması, onun şöhretini kısa bir zamanda bütün Türkiye'ye yaydı. Romanları, birçok defalar basılmış, mahalle kahvelerinde bile okunan kitaplar arasına girmiştir.

54 telif eseri vardır. Bunlardan birkaçı bugün de yayınlanmamıştır ve müsvedde halinde mirasçılarının elindedir. Bir devrin sosyal portresini çizmekteki ustalığı ile, yeri kolay doldurulamayacak bir romancımız, yazarımızdır. 1944 yılında sessiz sedasız yaşadığı Heybeliada'daki evinde öldü ve Heybeliada'ya gömüldü.

RESMİ ARKA SAYFADA

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

MİMAR KEMALETTİN

(1870-1927)

TÜRK mimarlık dünyasının ihyası için çalışmış bir fen adamı... "Taşa,, gönülden bir şey koymazsan, heykel olmaz, yapıya tarihin içinden bakmazsan, eser olmaz" diyen bir mimar... Mimarlığın, güzel sanatların bir parçası olduğunu unutmayan insan...

1870 yılında İstanbul'da doğdu. Deniz albaylarından Ali Bey'in oğludur. İlk öğrenimini İbrahim Ağa İlkokulu'nda yapmıştır. Babası, görevle Girit'e gidince, Kemalettin de Girit'e gitmiş ve orada bir yandan Fransızca, bir yandan Arapça dersler alarak bu iki dili öğrenmiştir. Babası ile birlikte İstanbul'a dönünce, bu sefer özel hocalardan bu iki dili geliştirmiş ve perkitmiş, bu arada da Şemsülmaarif ve Numune-i terakki okullarında öğretimini ilerletmiştir.

HÜKÜMET HESABINA ALMANYA'YA GÖNDERİLDİ

LİSE tahsilini tamamladıktan sonra mühendis okuluna girdi. Bu okulu birincilikle bitirmiştir (1891). Bu yetenekli öğrenciyi, okulun hocası Alman mimar, kendisine asistan olarak almış ve birlikte çalışmıştır. Dört yıl kadar çeşitli mimarlık ve yapı işlerinde çalıştıktan sonra, öğrenimini daha ilerletmek için hükümet hesabına Almanya'ya gönderildi.

Mimar Kemalettin, Almanya'ya gitmeden önce, İstanbul'daki çalışmaları sırasında Osmanlı tarihini inceledi. Özellikle Osmanlı Güzel Sanatlar tarihini dikkatle gözden geçirdi. Bu uygarlığın yetiştirdiği mimarları ve bunların en büyüğü olan Mimar Sinan'ı, eserlerindeki özellikleriyle etüt etti. Almanya'ya geldiği zaman, doğu kültürü ile dolu idi.

Dört buçuk yıl Almanya'da kaldı. Charlattenburg Teknik Okulu'nu bitirdi. 19. yüzyıl Alman mimarisini inceleyerek, tarihle mimarî arasında köprülerin nasıl kurulduklarını öğrendi ve Türkiye'ye döndü.

Türkiye'ye dönünce, Mühendis Mektebi'nin mimarlık ve inşaat hocalığına atandı. Burada öğrencilerine, Türk mimarisinin geçirdiği safhaları ve yıkılışını anlatıyor, yabancı ellere düşen Türk mimarisinin nasıl dejenere olduğuna öğrencilerinin dikkatini çekiyordu. Bu hocalığı sırasında bazı yetenekli mimarlarımız yetişmiş ve hocalarının açtığı çığırı yaşatmaya çalışmışlardır.

NEO-KLASİZM DENEMESİ YAPIYORDU

KEMALETTİN Bey, hocalık dışında, özel bürosunda iş de kabul ediyordu. Bostancı, Bebek camileri bu dönem çalışmaları içindedir. Bir ara, Saraskerlik Dairesi Başmimarlığı'na getirildi. 1908 devriminden sonra Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Müdürü oldu. Özellikle bu dönemde verimli çalışmaları görülmüştür. I. Vakıf Hanı, II. Vakıf Hanı, III. Vakıf Hanı ve IV. Vakıf hanları, bu dönem içinde projelendirilmiş, inşaatına girişilmiştir. Mimar Kemalettin, Alman mimarisinin güvenli oturmuşluğu ile Osmanlı mimarisinin inceliğini birleştirerek yeni bir üslup yaratmaya çalışıyor, bir çeşit neo-klasizm denemesi sürdürüyordu.

Yahya Kemal'in divan edebiyatında yaptığı işi, Mimar Kemalettin mimaride uyguluyor gibiydi. İkisi de, eskinin ölümsüz yanlarını alarak, değersiz eklemelerden soyutlayarak bir eskimsi yeni veya yenimsi eski yaratmaya çalışmakta idiler. Kemalettin Bey, Türk kubbesini, kemerlerini, sarkıtlarını stlize ederek yapılara yansıtıyor, Türk çinilerini süslemede kullanıyor ve böylece yaptığı binalar, modern niteliklerinden hiçbir şey kaybetmeden, eski mimarimizin özellikleriyle bezenmiş oluyordu.

Bu neo-klasik arayışa karşı çıkan mimarlar da vardı. Onlara göre, Kemalettin Bey'in yaptığı, eski mimariden kubbe, sarkıt, kemer almak gibi basit bir işti. Bununla bir üslup yaratılamazdı. Ayrıca bu alıntılar, maliyete intikal ettiği zaman, büyücek masraf kapısı açıyorlardı. Oysa Osmanlı devleti, Batılılaşmaya doğru gitmekteydi. Edebiyatta, resimde, güzel sanatların bütün dallarında Batı'ya giderken, mimaride sapma yapmak, çağın anlayışına ters düşmekti. Durup dururken böyle bir moda yaratmanın âlemi yoktu. Yeni bir çağ başlamıştı ve çağın gereklerine göre, sade, ucuz, hacmin iyi kullanıldığı eserler verilmek sırası idi...

İNGİLTERE, KRALİYET MİMARLIK ENSTİTÜSÜ'NE ÜYE OLARAK KABUL ETTİ

KEMALETTİN Bey, bu eleştirilere aldırış etmeden çalışmalarını sürdürdü. İnsan, tarihi ile birlikte yaşıyordu. Geçmişten kopmanın imkânı yoktu. Öyleyse, eserlerine kendi düşüncesini, kendi zevklerini ve hatta dünya görüşünü aktarmalıydı: "Her eser, mimarının imzasını taşır."

Mimar Kemalettin, Kudüs'teki "Mescid-i Aksa"nın tamiri işini üzerine aldı. Bunu büyük bir ehliyetle başardı. Başarısı, yalnız Osmanlı ülkesinde değil, bütün dünyada yankılar yaptı. İngiltere, Kemalettin Bey'i, Kraliyet Mimarlık Enstitüsü'ne üye olarak kabul etti. Son devrin bütün büyük eserleri onun eliyle ortaya konmuştur, denebilir.

Başlıca eserleri: İstanbul Bahçekapı'daki 4 Vakıf han, Hürriyeti Ebediye Tepesindeki "Şehitler Anıtı", Bostancı, Bebek, Bakırköy camileri, Çamlıca Kız Lisesi binası, Lâleli'deki sıra apartmanlar, Ayazma Mektebi, Eyüp'teki Reşadiye Okulu ve türbesi, Yeşilköy Camisi, Mahmut Şevket Paşa, Cevat Paşa, Ali Rıza Paşa türbeleri, Sultan Selim civarında birkaç medrese, şimdiki Üniversite Kitaplığı... Ankara'da, Mimar Kemal Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü, Türk Ocağı binası, Devlet Demir Yolları binası ve proje halinde kalmış birçok eser... 1927'de öldü.

Mimar Kemalettin, Türk mimarî tarihine atılmış şerefli bir imzadır.

RESMİ ARKA SAYFADA

MİMAR KEMALETTİN

OSMAN HAMDİ BEY

(1842-1910)

BÜYÜK Türk arkeologu... Büyük Türk müzecisi... Büyük ressam ... Müzelerimizi kendisine borçlu olduğumuz adam...

Sadrazam İbrahim Ethem Paşa'nın oğludur. İstanbul'da doğdu. Öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Daha 16 yaşında öğrenci iken yaptığı kara kalem resimler le çevresinin dikkatini çekti. Babası ile birlikte gittiği Viyana'da, müze ve sergilerle ilgilendi. Aynı yıl Hamdi Bey'i, Paris'te hukuk tahsiline gönderdiler. Hukuk Fakültesi'ne yazıldı, arada bir derslere de devam etti ama, asıl eğilimi olan ressamlıktan vazgeçmedi ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde, çağın önemli imzalarından, Boulanger, Gerome'nin atölyelerinde resim çalışmaları yaptı.

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ'Nİ KURDU

PARİS'te 12 yıl kalmıştır. Bu sırada açılan Paris Sergisi'nde Osmanlı hükümetinin temsilcisi olarak bulundu (1867). İstanbul'a döndüğü zaman, Mithat Paşa'nın "Umur-u Ecnebiye Müdürü" olarak Bağdat'a gitti. Orada Ahmet Mithat Efendi ile tanışmış ve dost olmuşlardır. İstanbul'a dönüşte, ecnebi büyükelçilerin protokol işleriyle uğraşmak görevine atandı. Bu sırada düzenlenen Viyana Sergisi'ne birinci komser olarak katıldı. Çok takdir gördü ve madalya kazandı.

1881'de Hamdi Bey, Padişah Abdülhamid'in şahsî emriyle eski eserler işlerini düzenlemek için Müze Müdürlüğü'ne getirildi. O zamana kadar eski eserler şurada burada toplanıyor, alanın elinde kalıyordu. Hamdi Bey, daha Bağdat'ta iken, tarihe ve arkeolojiye merak sardığı ve ilk arkeolojik çalışmalarını Bağdat'ta yaptığı için, bunca emekle toprak altından çıkardığı tarihî eserlerin Çinili Köşk'te üst üste yığılı durduğunu görünce, çok müteessir oldu ve hemen kolları sıvayıp bir müze kurma çalışmalarına başladı. İlk iş olarak, bir "Asar-ı Atika Nizamnamesi" hazırladı. Kazılardan çıkarılan eserlerin yabancı ülkelere kaçırılmasını önlemeye çalıştı.

Hemen yine o yıllarda 1883'de Güzel Sanatlar Akademisi'ni kurdu. Bu arada, resim müzemizin çekirdeğini hazırlayan girişimleri oldu. Dünyaca tanınmış tabloların kopyalarını yaptırdı ve bunları, Türk ressamlarının eserleriyle birlikte Güzel Sanatlar Akademisi'nin büyük salonunda topladı.

ARKEOLOJİK ÇALIŞMALARI DAHA ÇOK BATI ANADOLU'DADIR

HAMDİ Bey, arkeoloji alanındaki başarılı çalışmaları ile yurt dışına ulaşan bir ün sahibi olmuştur. Ülkede yapılan arkeolojik çalışmaları bir disiplin altına aldı. Daha önce başlanmış ve yarım bırakılmış kazıları ele aldı ve bunları geliştirdi. Nemrut Dağı'ndaki kazılar bunlardan biridir (1892). Adana'nın İncirlik mevkiinde yapılan kazılarda, Hititlere ait yazılı levhalar bulunması, bütün dünyada Hamdi Bey'e ün kazandırdı. 2. Sayda kazısında dünyaca ünlü İskender'in lâhdi bulunmuştur.

Hamdi Bey'in arkeolojik çalışmaları daha çok Batı Anadolu'dadır. Aydın yörelerindeki kazılardan başka Milâs ilçesi içinde Hakate Anıtı'nı kuşatan süslü, kabartma firizler (1891-92), Aydın'da Tralles'de bulunan mermer heykeller, Diyana'ya bağışlanmış tapınak frizinin büyük bir bölümü ile daha birçok eseri ortaya çıkarmış ve müzelerimize aktarmıştır. Fransız, Alman, Yunan, İspanyol müzeleri, madalya ve nişanlarla Hamdi Bey'i kutlamışlar, böylece Türkiye milletlerarası üne sahip bir ressam, arkeolog, müzeci kazanmıştır. Birçok üniversite de kendisine doktorluk unvanı tevcih etmişlerdi.

Hamdi Bey, gerek devlet işlerini yaparken, gerek arkeoloji ve müzecilik çalışmalarını sürdürürken ressamlığını, bu vurgun olduğu güzel mesleğini hiç ihmâl etmemiş, fırsat elverdikçe resim yapmıştır. Memlekette tanınmasından daha çok, yabancı ülkelerde ismi duyulmuştur. Bunun sebebi, resimlerinin konularıdır. Hamdi Bey, Osmanlı hayatının renkli sahnelerini resimlerine almış ve bunları sanat sevgisinin sabrı ile ince ince bütün ayrıntılarına kadar işlemiştir. Resimde en küçük teferruat bile dikkatle ve gerçek renklerine uygun olarak res - medilmiştir. "Kur'an Okuyan Adam", "Silah Tüccarı", "Kaplumbağalı Adam", "Şehzadebaşı Camisi Avlusunda Kadınlar" gibi tabloları, hem Osmanlı İstanbul'unun hayatını yansıtmakta, hem tarihî gerçek bir belge olacak kadar gerçeği yansıtmaktadırlar.

ULUSLARARASI ÜN KAZANMIŞ SANATÇILARIMIZDAN BİRİDİR

BU çok yönlü sanatçımız, memleketimizde "Müze Müdürü Hamdi Bey" olarak bilinir. Arkeolojik çalışmaları, ancak ilgililer tarafından, ressamlığı, resimle ilgili çevreler tarafından duyulmuş ve benimsenmiştir. Halkın Müze Müdürü olarak Hamdi Bey'i tanımasının nedeni, bu yolda hazırladığı "Asar-ı Atika Nizamnamesi"ni dikkatle uygulamasıdır. Günümüze kadar devam eden eski eser kaçakçılığına "dur" diyen ilk sorumlu kişi, Osman Hamdi Bey olmuştur. Bu yüzden halk arasında hem bilinir, hem sevilir.

1910 yılında öldüğü zaman, memlekette ve dünyada büyük yankılar uyandırdı. Kurucusu olduğu Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir törenle anıldı ve resimlerinden hazırlanan bir sergi açıldı. Eserlerinin bir kısmı, akrabalarının elinde, bir kısmı Avrupa müzelerinde, bir kısmı da İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ndedir. Birkaç tablosunun da bazı meraklıların koleksiyonları arasında olduğu bilinmektedir.

Hamdi Bey, son çağ biliminin en seçkin sîması ve gerçek bir uluslararası ün kazanmış birkaç sanatçımızdan biridir. Yabancı üniversitelerden birçok payeler almıştır. Bugün onu, kendisine milletçe borçlu olduğumuz büyüklerimizden biri olarak tanıyor ve anıyoruz.

RESMİ ARKA SAYFADA

OSMAN HAMDİ BEY

İSMET İNÖNÜ

(1884 - 1973)

ATATÜRK'ün arkadaşı...
Kurtuluş Savaşımızın ünlü ve muzaffer komutanı...
Lozan sulhunun mimarı...
Cumhuriyetimizin ilk başvekili...
İkinci cumhurbaşkanımız...
Demokrasimizin kurucusu ve yöneticisi İsmet İnönü...

1884'de İzmir'de doğdu.

Babası, Malatyalı Hacı Reşit Bey, annesi Bulgaristan göçmenlerinden Cevriye Temelli Hanım'dır. Babasının İzmir Adliyesi'nde mustantik yardımcısı bulunduğu sırada, ailenin ikinci çocuğu olarak doğan İsmet İnönü'nün 3 erkek ve bir kız kardeşi vardır.

İlk öğrenimine, Sivas'ta bir mahalle mektebinde başladı. Daha sonra Sivas Askerî Rüşdiyesi'ne girdi. Okumasını, Sivas Mülkiye İdadisi'nde sürdüren İnönü, daha sonra İstanbul'a geldi ve açılan yarışmayı kazanarak Mühendishane İdadisi (Topçu Lisesi)'ne girdi. Buradan Topçu Harbiye'sine geçmiş, bunu üstün başarı ile bitirdiği için Pangaltı'daki Erkân-ı Harbiye Mektebi'ne alınarak orduya kurmay olarak katılmıştır.

İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NE GİRİŞ

KURMAY okulunu birincilikle bitirdikten sonra 1906'da Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle Edirne'deki 2'nci Ordu emrine verilmiştir. Burada bir topçu fırkasında verdiği konferanslar ve düzenlediği askerlik meseleleri, komutanlarının hemen dikkatini çekmiştir. İlk siyasî görev olarak 1907 sonlarında Bulgarlarla bir sınır anlaşmazlığını görüşmek için görevlendirilen Naci Paşa başkanlığındaki komisyonda yer almış ve küçük rütbeli subay bulunmasına rağmen, önemli sonuçların alınmasına katkısı olmuştur.

Arkadaşı Fethi Okyar'ın teşviki ile, gizli bir ihtilâl derneği olan "İttihat ve Terakki Cemiyeti"ne girdi. Dedeağaç'tan yapılan er sevkiyatına memur olarak gittiği İzmir'de, İttihat ve Terakki'nin önemli kişileri ile ve bu arada, Süleyman Askerî ve Doktor Nazım'la tanıştı. Dönüşte uğradığı Selânik'te, arkadaşı Fethi Okyar'da kalmış ve burada Mustafa Kemal ile de konuşmuştur. Esasen Harp Okulu'ndan birbirlerini tanımakta idiler.

Meşrutiyet'ten kısa bir süre sonra topçu bölüğünden ayrılan İsmet İnönü, Edirne Suvari Tümeni'nin Erkân-ı Harbiyesi'ne memur edilmiş ve 31 Mart olaylarını buradan izlemiştir. Daha sonra, Hareket Ordusu Karargâhı'nda kısa bir süre hizmet verdi. Bu günlerde, ordunun politika dışında kalmasını savunuyordu. Nitekim birçok arkadaşı da kendisi gibi düşündüğü için, bir beyanname kaleme aldı ve bunu Hareket Orduları Başkomutanı olan Mahmut Şevket Paşa'ya sundu. Mahmut Şevket Paşa, bu beyannameyi, Rumeli ordularına yetki ile, Anadolu ordularına bilgi ve telkin olarak tebliğ ettirdi.

İnönü, artık kolağası rütbesine terfî etmişti. Rumeli'de yapılan büyük manevrada başarılı hareketler yaptı ve zamanın Erkân-ı Harbiye Başkanı Ahmet İzzet Paşa'nın dikkatini çekti. 1910 yılında Yemen ayaklanması başlayınca, bu isyanı bastırmaya memur edilen Ahmet İzzet Paşa, İnönü'yü de yanına almış ve İnönü orada 3 yıl Ahmet İzzet Paşa'nın kurmayında bulunmuştur. Bu sırada binbaşılığa yükseldi. Ahmet İzzet Paşa'nın kurmay başkanı oldu. İmam Yahya ile yapılan barış görüşmelerine, İzzet Paşa'nın yanında kurmay başkanı olarak katılmış, bir anlaşmaya varılmasına katkısı olmuştur.

YEMEN'DEN ÇATALCA KARARGAHINA...

BU sırada önce Trablusgarp Savaşı, ardından Balkan Savaşı koptu. Kötü haberler almakta idiler. İzzet Paşa İstanbul'a çağırılınca, komutanlığı İnönü yüklenmiştir. Bu sırada, İmam Yahya ile yeni bir anlaşmazlık çıktı, fakat İnönü, İmam'ı yumuşatmanın yolunu bulmuştur.

1913'de İnönü, Çatalca'daki Genel Karargâha tayin edildi. Çok nazik bir dönemdi. Memleketin her yanından Çatalca cephesine yeni kuvvetler gönderiliyordu. Ordu içinde görüş ayrılıkları, çekişmeler vardı. Enver Bey ve arkadaşları, genel taarruz istiyorlardı. Bulgarlar Edirne'yi almışlardı. Genel Karargâh, Balkan devletleri arasında başlayan çekişmeleri dikkatle izliyordu. Sırplar, Bulgarlar, Yunanlılar arasında savaş patlayınca, Türk ordusu Çatalca'dan Bulgarlara karşı taarruza geçmiş, Bulgarlar direnmeden geri çekilmişlerdi. Edirne kurtarıldı, savaş da sona erdi. Karargâhla birlikte İnönü İstanbul'a geldi.

2. ORDU KURMAY BAŞKANI, EVLİLİK...

İNÖNÜ, arkadaşı Kâzım Karabekir Paşa ile bir buçuk aylık bir izin aldı ve arkadaşıyla birlikte Viyana, Münih, Berlin, Paris ve İsviçre'yi içeren bir gezi yaptı. Döndüğü gün seferberlik ilân edilmişti. (4 Ağustos 1914).Seferberlik hazırlıklarını yürütmek görevi,İnönü'nün bulunduğu 3'üncü Şubeye ait olduğundan, geceli gündüzlü bir çalışmanın içine girdi. Bu hizmet tamamlandıktan sonra İnönü, Liman Von Sanders Paşa'nın komuta ettiği Birinci Ordu Kurmayına verildi. 1914 sonunda rütbesi yarbaylığa yükseldi.

1915 sonlarında Vehip Paşa'nın komuta edeceği 2'nci Ordu'ya, rütbesi albaylığa yükseltilerek kurmay başkanı olarak tayin edilmiştir. Fakat planlar daha sonra değişmiş ve Vehip Paşa'nın 2'nci Ordusu'na Ahmet İzzet Paşa getirilmiş ve kuvvetler Diyarbakır'a sevk edilerek Rus ordusuna bir darbe vurulmak istenmiştir. Birlikler, Toroslar'dan yürüyerek Diyarbakır'a giderken, 10 gün kadar İstanbul'da kalan İnönü, burada Mevhibe Hanım'la evlenmiş ve hemen kıtasına hareket etmiştir. Rus ordusuna taarruz için 3'üncü Ordu da mevzie girmişti.

RESMİ ARKA SAYFADA

KOMUTANLAR ve subaylar arasında anlaşmazlıklar vardı. Her iki ordu taarruza geçti, fakat umulan başarıyı sağlayamadı. İnönü, kolordu komutanı Faik Paşa ile ayni siperde iken, Faik Paşa şehit oldu. Komutanlar, İnönü'nün komutayı almasını istediler. Komutayı aldı ve Ruslara karşı taarruza geçti. O sırada, İnönü'nün komuta ettiği kuvvetlerin yanında Mustafa Kemal Paşa'nın kolordusu da savaş durumunda idi. İnönü, düşmanın geri çekilmesi üzerine, Sekrat Çiftliği'ndeki karargâha döndü. Burada Mustafa Kemal Paşa ile birleştiler ve savaşı değerlendirdiler.

Bir süre sonra İsmet İnönü, Kafkas cephesinde kolordu komutanı olmuş ve ordu komutan vekili Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde çalışmıştır. Daha sonra İnönü, Arabistan cephesine komuta etmek için Almanya'dan gelen General Von Falkenhayn emrine verildi. İnönü, 1918 sonuna kadar bu cephede çeşitli savaşlarda bulundu. Bu sırada mütareke imzalandı. İnönü, hastalanmıştı, önce Halep'e, oradan da İstanbul'a tedavi için gönderildi.

«DÜZENLİ ORDU» İNANCI I. İNÖNÜ ZAFERİ

SADRAZAM ve Harbiye Nazırı olarak görev yapan Ahmet İzzet Paşa,İnönü'yü iyileşir iyileşmez, Harbiye Nezareti Müsteşarlığı'na tayin etti. Kabine düşünce, İnönü de yerinden ayrıldı. Bir ara müşavirlik, Askerî Şûra üyeliği, Genel Muamelât Müdürlüğü görevlerinden sonra, Jandarma ve polisin islahı için kurulan bir komisyona tayin edildi. Bu sırada, İstanbul'da olan Mustafa Kemal Paşa ile münasebet halinde idi. Şişli'deki evde sık sık buluşuyorlar ve Anadolu harekâtını tasarlıyorlardı.

Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçtikten sonra, İnönü'yü, 1920 ocak ayında Ankara'ya davet etti. İnönü, geldi. Uzun geceler görüştüler, planlar yaptılar. İnönü, savaşın milis kuvvetleriyle kazanılamayacağını, düzenli bir ordu kurulmasının gerekli olduğunu savunuyordu. Bu sırada, İstanbul'da Harbiye Nâzırı olan Fevzi Çakmak, Mustafa Kemal Paşa'dan İnönü'nün gönderilmesini rica etti. Paşa kabul etti ve İnönü İstanbul'a döndü.

İngilizlerin İstanbul'u işgali, Meclis-i Mebusan'ın kapatılması, milletvekillerinin tutuklanarak Malta'ya gönderilmesi, bu sıraya rastlar. İnönü, bir taraftan durumu Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiş, bir taraftan da Anadolu'ya geçmek hazırlıklarına başlamıştır. Er elbisesi ile Kadıköy'e geçti ve oradan, bir kafileye katılarak Anadolu'ya ulaştı. İnönü, Ankara'da Heyet-i Temsiliye'nin bir çeşit kurmay başkanı olarak ilk çalışmalarına başladı.

Yunanlılar Batı Anadolu'da bütün cephelerde taarruza geçmişlerdi. Kader savaşının bu cephede yapılacağı anlaşılıyordu. Kurtuluş Savaşı ya burada kazanılacak, ya burada kaybedilecekti. Albay İnönü, milletvekilliği ve bakanlık da uhdesinde kalmak üzere, Batı Cephesi Komutanlığı'na getirildi (25 Ekim 1920 .

Milis kuvvetlerin başında olan Çerkes Ethem, İnönü'nün komutasına girmek istemedi. Sürtüşmeler başladı. Bu sırada, Yunanlılar da taarruza hazırlanıyorlardı. İnönü, Çerkes Ethem'in üstüne yürüdü. Yunanlılar da taarruza geçtiler. Ethem'in karşısında oyalayıcı küçük bir kuvvet bırakan İnönü, Yunanlıları karşıladı ve Birinci İnönü adıyla tarihe geçen savaşı verdi. Çerkes Ethem, daha sonra karşısındaki oyalayıcı küçük kuvveti ilk ağızda parçalamışsa da tutunamadı ve Yunanlılara katıldı. Böylece Kütahya'da Çerkes Ethem'i, İnönü'nde Yunanlıları yenmek şerefini İsmet İnönü kazanmıştır (9-12 Ocak.1921).

«MİLLETİN MAKûS TALİHİNİ DE YENDİNİZ!»

BÜTÜN Türkiye'nin moralini düzelten İnönü savaşlarından sonra, TBM. Meclisi, İnönü'yü mirlivalığa (tuğgenerallik) yükseltmiştir. Yunanlılar, kuvvetlerini toplayarak bu defa bütün cephe boyunda taarruza geçtiler (23.Mart.1921).Taarruzun ağırlık merkezi, yine İnönü idi... Savaş, 23 marttan 1 nisana kadar sürdü. Düşman 31 martta bütün cephelerde yenildi ve geri püskürtüldü. İsmet Paşa, 1 nisan sabahı Metristepe'den Ankara'ya çektiği telgrafta: "Düşman, binlerce ölüsü ile doldurduğu muharebe meydanını muzaffer silahlarımıza terketmiştir" diyordu. Mustafa Kemal Paşa, bu telgrafa Ankara'dan "Siz orada yalnız düşmanı değil, Türk milletinin makûs talihini de yendiniz" diyerek cevap veriyordu.

İsmet Paşa, savaşın sonuna kadar Garp Cephesi Komutanı olarak görevde kalmıştır. Başarı ile verilen Sakarya savaşından sonra, Büyük Taarruz tarihine kadar geçen zaman zarfında İsmet Paşa, orduyu düzenledi ve savaş gücünü artırmak için her şeyi yaptı. Mustafa Kemal Paşa'nın komutasında yapılan Büyük Taarruz'da zafer kazanan ordunun kuruluşunda, İsmet Paşa'nın büyük emekleri yatar. Başkomutanlık Meydan Savaşı 26 ağustosta başlamış, 9 eylülde İzmir'de sonuçlanmıştır. İsmet Paşa karargâhını Bornova'da kurdu.

LOZAN KONFERANSI

MÜTAREKE Konferansı, Mudanya'da açılmıştır (3 ekim 1922). Başkomutanlık, bu konferansa, Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa'yı gönderdi. Burada İsmet Paşa, Yunanlılardan başka, İngiliz, Fransız, İtalyanların temsilcileri ile de karşı karşıya idi. Çetin müzakereler yapıldı. Mütareke yapılmazsa, Türk orduları bu sefer, İngiliz, İtalyan ve Fransız orduları ile de savaşmak zorunda kalacaktı. Mütareke imzalandı. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'yı, Lozan'da başlayacak barış görüşmelerine göndermeden önce, Dışişleri Bakanlığı'na getirdi ve İsmet Paşa, Lozan Konferansı'na bakan olarak katıldı.

İsmet Paşa, savaş meydanlarındaki imtihanlarının çok daha büyüğünü Lozan'da verdi. 500 yıllık bir imparatorluk tasfiye ediliyordu.

Kapitülasyonlar vardı, borçlar vardı, savaş tazminatı, sınırların yeniden çizilmesi, bağımsız bir Türkiye'nin kurulması vardı. Bütün bu güç davalar, İsmet Paşa'nın sabrı, Mustafa Kemal Paşa'nın desteği ile bir bir çözüldü ve barış imza edildi.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İKİNCİ CUMHURBAŞKANI

MİLLET Meclisi'nin 2'nci dönem çalışmaları 11 ağustos 1923'de başlamıştır. 14 ağustosta yeni kabine kuruldu. Eski Başvekil Rauf (Orbay), Lozan Konferansı sırasında İsmet Paşa ile anlaşamadığı için, istifa etmişti. Yeni kabineyi Fethi (Okyar) Bey kurdu. İsmet Paşa bu kabinede Dışişleri Bakanlığını muhafaza ediyordu.

28 ekim gecesi, Mustafa Kemal Paşa, Çankaya'da bazı arkadaşları ile bir yemek sohbeti yaptıktan sonra, İsmet Paşa'yı alakoymuş ve kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası için gerekli tadili, İsmet Paşa'ya not ettirmiştir. Ertesi günü Meclis bu tasarıyı kabul etti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, böylece kurulmuş oluyordu. Yeni devletin ilk Cumhurbaşkanlığı'na Mustafa Kemal Paşa seçilmiş, o da ilk kabineyi kurma görevini, Malatya Milletvekili İsmet Paşa'ya vermiştir.

İsmet Paşa, küçük bir fasıladan sonra, sürekli olarak 12 yıl Atatürk'ün başvekilliğini yapmıştır. Bu dönem, devrimlerin birbiri ardına yapıldığı, Türk ekonomisinin temellerinin atıldığı, rejimin yerleştiği, dünya devletleri ile geniş bir ilişki ağına girildiği dönemdir. Yüzaklığı ile geçmiştir. İsmet İnönü, 20 eylül 1937'de Atatürk'ün isteği üzerine Başbakanlık'tan çekildi. İki lider arasında son zamanlarda bazı konularda anlaşmazlıklar belirmişti. Bir süre izinli sayılmış, sonra Başbakanlık'tan istifa etmiştir. Türk milleti, Atatürk'ü 10 Kasım 1938'de kaybedince, 11 kasımda toplanan T. B. M.Meclisi İnönü'yü Türk devletinin 2'nci Cumhurbaşkanlığı'na seçti. İkinci Dünya Savaşı arifesi yaşanmaktaydı. İnönü, Cumhurbaşkanı ve Halk Partisi'nin Genel Başkanı olarak çok partili parlamenter sisteme dönmeyi tasarlıyordu. Nitekim bu düşüncesini, İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı bir sohbet konuşmasında açıkladı. Fakat, savaş patladığı için, tasarladıklarını olduğu yerde bıraktı.

Altı yıl süren savaş sırasında İsmet İnönü, dış politikada iyi bir virtüöz olduğunu ortaya koydu. Bütün dikkati, Türkiye'yi ateşe sokmamakta toplanmıştı. Akdeniz'de İtalyan tehlikesi belirince, İngiliz ve Fransızlarla bir ittifak imzaladı. Sovyetler Birliği zaten müttefikimizdi. Savaş içinde Almanya ile karşılıklı saldırmazlık paktı imzalamayı başardı. Hemen bütün Avrupa ve Türkiye'nin çevresi savaş yangını içine düşmüşken Hitler orduları Türk sınırında durdu ve Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın böylece dışında kalmış oldu. Savaş sonunda Türkiye, müttefiklerinin isteği üzerine muharip vaziyetini almış ve bu sıfatı ile, kurulan Birleşmiş Milletler'de yerini bulmuştur.

DEMOKRASİNİN BAŞLAMASI, MUHALEFET HİZMETİ

İNÖNÜ, 1945 yılının 19 Mayıs'ında verdiği nutukta; "Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren varlıkları kalktıkça, memleket siyaset ve fikir hayatında da demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir"dedi.Bu söz,Türkiye'de çok partili parlamenter rejimin kurulması, demokratik bir sosyal yapı oluşturulmasına yol açtı.

1946 yılı başında, Celal Bayar'ın genel başkanlığını yaptığı Demokrat Parti kuruldu. Aynı yıl içinde yapılan belediye ve milletvekili seçimlerinde çoğunluğu Halk Partisi kazanmış, fakat yönetim ile muhalefetin bu seçimlerde arası açılmıştı. Çünkü, muhalefet, seçimlerde baskı ve sandık oyunları yapıldığını ileri sürüyor, iktidar bunu reddediyordu. İnönü, 12 temmuz beyannamesi adıyla bilinen bir genelge yayınlayarak iktidarla muhalefeti uyuşturdu. Bazı antidemokratik tabir edilen kanunlar değiştirildi, yeni bir seçim kanunu çıkarıldı. 1950'de yapılan milletvekili seçimlerini Demokrat Parti kazandı.

1950'den 1960 yılına kadar İsmet İnönü, muhalefet lideri olarak çalıştı. 27 mayıs 1960'da ordu idareye el koydu. Demokrat Parti iktidarı yargılandı. Kurucu Meclis seçildi ve yeni bir anayasa yapıldı. 27 ekim 1961'de yeni seçimler yapılmış ve bu seçimlerde en çok milletvekilini Halk Partisi çıkardığı halde, tek başına iktidar olamamıştır. Cumhurbaşkanı seçilen Cemal Gürsel, kabineyi kurma görevini İnönü'ye verdi. İnönü, ardarda üç koalisyon kabinesi kurdu. Son kabinesi de Meclis'te düşürülünce, tekrar muhalefet liderliğine döndü. Ancak, başbakanlığı sırasında ortaya çıkan 22 şubat ve 21 mayıs ayaklanmalarını cesaretle bastırması önemli bir hizmettir. Planlı ekonominin başlatılması, grev ve lokavt haklarının tanınması da onun başbakanlığı dönemine rastlar.

SADE BİR VATANDAŞ GİBİ ÖLDÜ

PARTİSİNİ, ortanın solu yerine getirmiş, Genel Sekreter Bülent Ecevit'le ihtilafa düşmesi üzerine, toplanan fevkalade kurultayda genel başkanlıktan düşürülmüştür. Eski cumhurbaşkanlarına tanınan senatörlük hakkını kullanarak senatoya girdi ve meclis çalışmalarını sade bir parlamenter gibi sürdürdü.

16 Aralık 1973 tarihindeki ölümü, bütün yurtta ve dünyada yankılar yapmıştır. Anıtkabir'de, Atatürk'ün yanında gömülüdür.

RESMİ ARKA SAYFADA

ATATÜRK

(1881-1938)

TÜRKİYE Cumhuriyeti'nin kurucusu, çağdaş Türkiye'nin mimarı, mazlum milletlerin önderi, "Vatanın kendisine minnettar olduğu" büyük insan, Mustafa Kemal Atatürk!...

1881 yılında Selânik'te doğdu. Doğum günü belli değildir. Kurtuluş Savaşı'na başlamak için Samsun'a ayak bastığı gün olan 19 Mayıs'ı, kendi tensibi ile, doğum günü kabul etmiştir.

Babası Ali Rıza Efendi, memurdu, sonraları kereste ticareti ile uğraşmıştır. 1888'de öldü. Annesi Zübeyde Hanım, oğlunun, mesleğinde mareşalliğe, politikada devlet kuruculuğuna ve cumhurbaşkanlığına çıktığını görmüş bahtlı bir kadındı. 1924'de İzmir'de öldü ve orada gömüldü. Oğlu Mustafa Kemal Atatürk'ten başka, bir de kızı vardır: Makbule. (Atadan).

GİZLİ ÖRGÜT KURMA TASARISI YÜZÜNDEN GÖZALTINA ALINMIŞTI

ASİL adı, Mustafa'dır. Askerî okulda okuduğu yıllarda, bir hocası, —kendisinde bir olgunluk farkettiği için olacak— bu anlama gelen "Kemal" adını takmış ve böylece Mustafa Kemal olmuştur.

Okula Selânik'te Şemsi Paşa özel okulunda başladı. Bu sırada babası öldü. Geçim sıkıntısına düştüler. Dayılarının, kâhyalık ettiği bir çiftlikte barınmak zorunda kaldılar. Fakat küçük Mustafa, okumak istiyordu. Selânik'te, teyzesinin yanına gitti ve orada Mülkiye İdadisi'ne kayıt oldu. Eli sopalı "Kaymak Hafız" diye tanınan öğretmeni yüzünden okulu bıraktı. 1895'te Manastır Askerî İdadîsi'ne girmeye muvaffak oldu.

Mustafa Kemal, Askerî İdadîsi'nde, Ömer Naci gibi edebiyata hevesli, güzel konuşmasını bilen kimselerle arkadaş oldu. Genç Osmanlılar ve Jön Türk edebiyatı ile tanışması, bu yıllardadır. Daha sonraları, politika ile ilgilenecek ve okul gazetesi çıkacaktır. 1904'de kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı.

İstanbul'da tayinini beklediği sıralarda, birlikte oturduğu arkadaşları ile sarayı eleştirdikleri ve bir gizli dernek kurmayı tasarladıkları için tutaklandı, gözaltına alındı ve Yıldız'a götürülerek sorguya çekildi, sonunda, mimlenerek serbest bırakıldı. Fakat bu yüzden, istekli olduğu 3. Ordu yerine, 5. Ordu'ya tayin edilerek Şam'a gönderildi.

Şam'da, ticaretle uğraşan Mustafa (Cantekin)in evinde "Vatan ve Hürriyet" gizli cemiyetini kurdu. Sonradan sohbet sırasında bu hatıralarını anlatırken şöyle diyecektir: "Arkadaşlarım, ikide bir ölmekten söz ediyorlardı. Bir gün kendilerine: (Ölmek, beş paralık kurşunun işi.... Herkes öldürülebilir, herkes ölebilir. Marifet, yaşamak, düşündüklerini yapmak, memlekete hizmet etmektir)".

1913 SEÇİMİNDE SOFYA ATAŞEMİLİTERLİĞİ'NE TAYİN EDİLDİ

BİR ara Şam'dan kaçıp gizlice Selânik'e geldi. Niyeti, kurduğu gizli cemiyetin Selânik şubesini hazırlamaktı. Fakat burada, "İttihat ve Terakki Cemiyeti" ileri gelenleri ile tanıştı. kendisi de bu cemiyete girdi. 20 haziran 1907'de Kolağası rütbesine yükseldi ve üç ay sonra da 3. Ordu'ya tayin edildi.

31 Mart olayları üzerine Selânik ve Edirne'deki kuvvetlerin teşkil ettiği Hareket Ordusu'nun kurmaylığını yaptı. Hareket Ordusu'nun İstanbul halkına hitaben yayınlamış olduğu iki beyannameden ilki, Mustafa Kemal'in kaleminden çıkmıştır.

Trablusgarb'a İtalyanların asker çıkarması üzerine, İstanbul'a çağrıldı ve buradan doğruca Trablusgarb'a geçti. Burada, kendisi gibi savaşan öteki arkadaşları ile birlikte, çöl bedevilerini örgütledi. İtalyanlara öldürücü darbeler indirdi. Fakat devletin başında büyük galeller vardı. Balkan Savaşı, patlamıştı. İtalyanlarla Osmanlı Devleti bir anlaşmaya vardığından, Balkan Savaşı'nın sonuna ancak erişebildi. Bolayır'da Fethi (Okyar)'ın kurmay başkanlığını yaptığı birliğe katıldı ve daha sonra bu birliğin kurmay başkanı oldu.

27 ekim 1913'de Sofya Ataşemiliterliğine tayin edilmiştir. Burada, yarbaylığa yükseldi. 28 temmuz 1914'de Birinci Dünya Savaşı'na Türkler de katıldılar. Cephe hizmeti istedi ve Tekirdağ'da kurulmakta olan 19'uncu Tümen'in komutanlığına atandı. İlk zaferini 8 mayıs 1915 Arıburnu'nda kazandı. "Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler gelmiş olabilir!" yollu emri, bu savaşta verilmiştir.

Daha sonra, Anafartalar Grup Komutanlığı'na tayin edildi. O tarihte dünyanın en büyük iki devleti olan Fransızlar ve İngilizlerin askerlerini denize döktü ve gemilerini yüzgeri etti. Tarihe, Çanakkale muharebeleri adı ile geçmiş bu kahramanlıklar fedakârlıklarla dolu vatan savunması, Mustafa Kemal Paşa'nın adını bütün Osmanlı ülkesine ve bütün dünyaya yaydı. Artık bütün yurtta, bayrak adam olmuştu. 1916'da generalliğe terfi etti.

YENİDEN 7. ORDU KOMUTANI OLUYOR

DOĞU'da, 16. Kolordu Komutanlığı'na tayin edilmişti. Silvan'da işe başladı. 6 ve 7 ağustos 1916'da Ruslar'dan Muş ve Bitlis'i geri aldı. Bu başarısından sonra, önce 16'cı Kolordu Komutan vekilliğine, daha sonra 7. Yıldırım Ordusu Komutanlığı'na getirildi. Bu ordu ile, Bağdat'ı kurtarmayı tasarlıyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, savaşın kaybedilmekte olduğunu görüyordu. Taarruz imkânı yoktu. Alman Generali Falkenhayn bu ordunun Sina cephesine taarruz etmesini istiyordu. Mustafa Kemal Paşa bunu kabul etmedi, istifa etti ve İstanbul'a döndü.

O sırada Vellaht Vahdettin, Alman genel karargâhına davet edilmişti. 15 aralık 1917de birlikte Almanya'ya gittiler. Mustafa Kemal orada, Alman İmparatoru Vilhelm II. ile,

Hindenburg'la ve General Lüdendorf ile görüştü. Lüdendorf'a, Almanya'nın savaşı kaybetmek üzere olduğunu söylemekten çekinmedi. Yurda döndü ve 7. Ordu Komutanlığı'na ikinci defa tayin edildi.

Mustafa Kemal'in kumanda ettiği 7. Ordu, İngilizlerin taarruzlarını başarı ile karşıladı. Fakat kendisi ile birlikte cepheyi tutan 8. Ordu'nun bozulması, 7. Ordu'nun sağ kanadının açıkta kalmasına sebep olmuştu.Mustafa Kemal ordusunu, düzenli bir biçimde Halep'e çekti. Bu sırada, Mondros Mütarekesi imzalanmıştı. Mütarekeden bir gün sonra, Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na tayin edildi. Savaş içinde bu görevi üzerinde bulunduran Alman Generali Liman von Sanders, orduya yazdığı bir genelge ile görevini Mustafa Kemal Paşa'ya devrettiğini açıklıyordu.

7. kasım 1918'de Yıldırım Orduları Grubu kaldırılmış ve Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nezareti emrine alınmıştı. İstanbul'a geldi. Liman, müttefik kuvvetlerin donanmaları ile dolu idi. Mustafa Kemal, bu acı tablo karşısında "Geldikleri gibi gideceklerdir!" diyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Büyük Nutku'nda şunları söylüyor:

"Türk'ün saygınlık, onur ve yeteneği çok büyüktür. Böyle bir millet, tutsak yaşamaktansa, yok olsun, daha iyi... Öyleyse: "YA İSTİKLÂL, YA ÖLÜM." İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası, bu olacaktır. (...) Bu durum karşısında bir tek karar vardı: O da, millî eğemenliğe dayalı kayıtsız şartsız bir Türk devleti kurmak! İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulanmasına başladığımız karar, bu karar olmuştur."

VALİLERE VE KOMUTANLARA GENELGE YAYINLANDI

İSTANBUL'da arkadaşları ile, Saray'la çeşitli görüşmeler yaptı. Kendisini, Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya tayin ettirmeye muvaffak oldu ve 19 mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı.

Millet, maddî yoksulluğunun ve manevî ızdırabının içinde kilitlenmiş susuyordu. İzmir, Manisa, Aydın Yunanlıların eline geçmiş; İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, ülkenin çeşitli bölgelerine asker çıkarmışlardı. Bazı, mahallî direnişler başlamıştı. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri, Red-i İlhak Cemiyeti gibi dernekler kurulmuş, fakat bu perakende teşebbüsler millî bir birlik halinde sesini duyuramamıştı. Önce, millî öfkeyi uyandırmak ve halkı bu millî öfke içinde bütünleşerek lâzımdı.

Atatürk, Anadolu'ya geçtiğinin haftasında, (18 mayıs 1919) bölgesindeki ve komşu bölgelerdeki bütün valilere ve komutanlıklara bir genelge yayınladı, Yurdun istilâ edilmekte olduğuna işaret ettikten sonra, bütün yurtta, Yunanlıların İzmir, Aydın ve Manisa'yı işgâl etmelerinin, mitinglerle protesto edilmesini, Saray'a ve müttefik devletlere telgraflar çekilmesini emretti. Saray, M. Kemal'i İstanbul'a çağırdı, gitmedi, istifa etti.

TÜRK MİLLETİNİ TEMSİL HAKKI ANKARA HÜKÜMETİNE GEÇİYOR

İNGİLTERE, İtalya, Fransa, Amerika'ya ve Saray'a telgraflar yağıyor ve Türk milletinin ortak düşünce ve öfkesini dünyaya duyuruyordu. Önce, Erzurum Kongresi'ne katıldı, daha sonra, Türkiye'deki bütün direniş derneklerini bir arada temsil eden Sivas Kongresi'nde millî misakın kabulünü sağladı. Böylece bütün dünyaya sarayın, Türk milleti adına konuşmak yetkisinde olmadığını, Anadolu'da yepyeni bir hareketin meşrutiyeti eline geçirdiğini anlatmış oluyordu. Dünyanın gözü, Mustafa Kemal Paşa'ya dönmüştü.

23 nisan 1920'de Ankara'da Türkiye B.M. Meclisi kurulduktan sonra, Türk milletini temsil etme meşrulyeti, İstanbul hükümetinden kalkmış, Ankara hükümetine geçmiştir. Bu, dünyada pek az devlet adamının gösterebildiği başarı ve ehliyettir. T.B.M. Meclisi hükümetinin yabancı ülkelerle imzaladığı ilk barış belgesi, Sovyetler Birliği ile olmuştur. Bunu, Fransızlarla imzalanan "Ankara Anlaşması" izledi. Böylece, Sevr Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye kararı almış hükümetlerden biri olan Fransa, İstanbul hükümetinin varlığına rağmen, Ankara hükümeti ile bir belge imzalıyor ve millî hareketi dünya gözünde meşrulaştırmış oluyordu. Başarı çok büyüktür.

ON ÜÇ GÜNDE YUNAN ORDUSUNUN İŞİ BİTİRİLİYOR

DOĞU'da Ermeni ordusu, bir tek savaşla ortadan kaldırıldı, sınırlar, kesin olarak saptandı. Batı'da Yunan ordusuna karşı üst üste verilmiş üç savaş, Birinci ve İkinci İnönü Savaşları, Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruz, Yunan ordusunu İzmir'den denize döktü. 13 günde Yunan ordusunun işini bitiren Türk ordusu, Boğazlar ve Trakya üzerine yöneldi. Buraları elinde bulunduran İngilizler, direneceklerini söyleyerek Türk ordusunu boşuna durdurmaya çalıştılar. Mudanya Mütarekesi imzalandı. Bunu Lozan Antlaşması izledi.

Garp Cephesi Komutanı olarak Birinci, İkinci İnönü ve Sakarya savaşlarını veren, Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat idare ettiği Büyük Taarruz'da onun yanı başında hizmet gören İsmet İnönü, Mudanya Mütarekesi'nden sonra, Dışişleri Bakanı olarak Lozan barış konuşmalarını, yine Atatürk'ün arkalamaları ile başarıya ulaştırdı.

Barış kurulmuştu, ama yoksul, harap, yanmış yıkılmış bir Türkiye görüntüsü ortaya çıkmıştı. Atatürk, nasıl, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde "Millî Misak" kararı almış ve bunu gerçekleştirmişse, daha barış imzalanmadan İzmir'de bir İktisat Kongresi topladı ve burada, ekonomik rejimi tayin eden bir karar çıkardı. Türk ekonomisi, bu temeller üzerinde kurulmuştur.

17 kasım 1922'de İstanbul'daki Sultan, bir İngiliz gemisi ile Avrupa'ya kaçtı. Saltanat kaldırıldı. Arkasından, İslâm dünyasının başkanı demek olan Hilâfet de kaldırıldıktan sonra, Cumhuriyet ilân edildi. (20 Ekim 1923) B.M. Meclisi'nin, Büyük Taarruz Zaferi'nden sonra "Gazi"lik unvanını verdiği Mustafa Kemal Paşa, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi.

DEVRİMLER YAPILARAK TÜRKİYE ÇAĞDAŞ DÜZEYE ÇIKIYOR

ATATÜRK'ün hedefi, Türkiye'yi, "çağdaş uygarlık düzeyine" çıkartmaktı. Bir başka deyimle, Türkiye'yi, anti-emperyalist, milliyetçi, çağdaş bir Batı toplumu çizgisine ulaştırmaktı. Bu maksatla toplumun sosyal, ekonomik ve politik yapılarında hızlı bir değişim sağlamak için bir sıra devrimler yaptı. Toplum yapımızı değiştirmeye dönük devrimlerin en önemlilerinden biri, eğitimin bütünleştirilmesi, diğeri İsviçre Medenî Kanunu'nun —bazı değişikliklerle— kabulüdür. İnsanı, doğumdan ölüme kadar geçirdiği bütün safhalarında kalıplayan medenî kanun, topluma çağdaş bir yapı yerleştirmiş ve taze bir kan vermiştir. Eğitimin bütünleştirilmesi ise, çağdaş öğrenimi ülkeye yerleştirmiş, çağdaş insan kafası yaratmanın yollarını açmıştır.

O zamana kadar, ilkokul —mahalle mektebi, medrese — üniversite yan yana öğretim ve eğitim yapıyorlardı. Toplum, aynı tahsili yaptıkları halde, birbirini anlamayan insanlarla dolu idi. Eğitim birliği, topluma, millî boyutlarda kültür ve eğitim birliğini sağlamıştır. Bu eğitim birliğinin kurulabilmesi ve işleyebilmesi için, okullardan din dersleri kaldırdı, tekke ve zaviyeler kapatıldı, şeriat mahkemeleri lâğvedildi. Devlet, laik temeller üzerine oturtuldu. O zamana kadar hükümet içinde yer alan Şer'iye Bakanlığı ile Evkaf Bakanlığı kaldırıldı. Bu bakanlıkların gördüğü işler de Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Genel Müdürlüğü ve Evkaf Genel Müdürlüğü'ne devredildi.

TÜRKİYE İÇİN DEĞİL, DÜNYA İÇİNDE ÖNEMLİ BİR LİDERDİ

İMPARATORLUK döneminde giyim kuşamda da bir kargaşa hüküm sürüyordu. Kıyafet devrimi ve şapka devrimi ile dış görüntüde bir birlik ve beraberlik sağlandı. Dil ve tarih devrimleri ile toplumun, millî çizgiler içinde gelişmesine hız verildi.

Bugün, formasyonumuz Batılıdır, hukukumuz Batılıdır, rejimimiz Batılıdır, ekonomik yapımız Batılıdır. Batı gibi, "Akıl "a ve "laboratuvara" değer veriyoruz. Eğitimimiz, Batı modeli üstünde işliyor. Toplumumuzun büyük bir bölümünde sosyalizasyon canlıdır; öteki bölümleri de kapsayacağından, içine alacağından kuşkulu değiliz. Ürettiğimiz malları memleket içinde işleyen bir sanayiimiz var. Ağır sanayie doğru gelişiyoruz. Toplum, sendikalar, dernekler halinde örgütlenmiş, ekonomide ve eğitimde fırsat eşitliği kurulmuştur. Bütün bunları Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e borçluyuz.

ATATÜRK'ÜN EVRENSEL BOYUTLARI

Atatürk, yalnız Türkiye için değil, dünya için önemli bir kişidir. Türkiye'nin sosyal laboratuvarında ortaya koyduğu işlerin bir bölümü, bütün dünya ülkelerine örnek olmuş ve böylece Atatürk'e, evrensel boyutlar kazandırmıştır.

1 — Emperyalizme karşı açılan ilk İhtilâl bayrağı, Atatürk'ün yönettiği Kurtuluş Savaşı'dır. Kurtuluş savaşı, zafere ulaşmakla dünya emperyalizmi ilk şamarı yemiş ve sömürülen bütün ülkelere, emperyalist güçlere karşı başkaldırmanın mümkün olduğunu ispatlamıştır. Nitekim ondan sonra, Asya'da, Afrika'da. Güney Amerika'da sayısı yüze yaklaşan ülkeler ve milletler, emperyalizme baskaldırmak suretiyle özgürlüklerini ele geçirmişler ve bugün Birleşmiş Milletler Topluluğu'nda "Üçüncü Dünya" ülkelerini teşkil etmişlerdir. Atatürk, dünya emperyalizmine karşı açılan ihtilâl bayrağının tek sahibidir. Bağımsızlığa kavuşan her ülke ile birlikte, Atatürk düşüncesi, bir kere daha zafere ulaşmaktadır.

2 — Bugün dünyanın birçok ülkelerinde uygulanan "Karma Ekonomi", Atatürk'ün Türkiye'de başlattığı bir ekonomi modelidir. Toplumu, çağdaş, uygarlık düzeyine en kestirme yollarla ulaştırırken, ferdi de özgür ve demokratik bir ortam içinde tutmakta, böylece, devleti ve toplumu el ele ve birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici durumda geliştiren bir ekonomik model, dünya yüzüne doğmuş bulunmaktadır. Dünya ekonomistleri tarafından tutulan, teorisi geliştirilen bu model, Atatürk modelidir ve onun evrensel boyutlarından birini teşkil eder.

3 — Liberal ülkeler içinde "planlı ekonomi", ilk defa Türkiye'de ve Atatürk'ün eli ile başlatılmıştır. Bugün bütün dünyaya yayılmış bulunan bu ekonomi modeli, Atatürk'ün işareti ile, Türkiye'de 1932 yılında hazırlıklarına başlanmış ve kısa bir sürede tamamlanmış olan "5 Yıllık Plan"la ortaya çıkmıştır. Böylece, halk ve devlet sektörleri doğmuş ve bunlar, birbirleri ile rekabete girişmeden yan yana ve karşılıklı yardımlaşmalarla toplumun hızlı kalkınmasını sağlamışlardır. Liberal dünyanın bugün malı olan bu model de Atatürk'ün evrensel boyutlarından bir başkasını ortaya koyar.

4 — Atatürk, kendisi iyi bir asker olduğu halde, barışçı bir politikadan yana olması ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" fikrini benimsemesi, onun, bir başka evrensel boyutudur.

1923'de4 1938'e kadar 16 yıl Türkiye'yi Cumhurbaşkanı olarak idare etti. Amansız bir hastalığa tutuldu ve 1938 yılının 10 kasımında hayata gözlerini yumduğu zaman, arkasından, yalnız Türkler değil, koskoca bir dünya ağlıyordu. Bir komşu devletin başkanı ölümünü duyduğu zaman, "Dünya artık, eskisi kadar enteresan değil" demişti.

Açıklama ve düzeltme

"Türk Büyükleri" yazı dizisinin kusursuz olmasına özen gösterilmiştir. Fakat gerek yazı kadrosunun, gerek bizim ve düzeltme ünitemizin dikkatine rağmen, bu yazılar bazı dizgi hatalarından arındırılamamıştır. Bunun dışında "Bâki" metninde bir maddî hata, okuyucularımızın da dikkatini çekmiş bulunuyor.

Dizinin 77. sayfasında Şair Bâki'ye ait metnin sonundaki "Ey dil, sen o dildara lâyık mı değilsin ya" mısrası ile başlayan kuple, Şeyh Galip'e aitken, metinlerin karışması yüzünden "Bâki" yazısına girmiştir. Düzeltir, özür dileriz.

ATATÜRK